

Remissyttrande: Förslag till regeringen i Miljömålsrådets årsrapport 2022

RISE är ett oberoende statligt forskningsinstitut med drygt 3 000 medarbetare. I samverkan med företag, akademi och offentlig sektor bidrar vi till ett konkurrenskraftigt näringsliv och ett hållbart samhälle. Våra medarbetare driver och stöder alla typer av innovationsprocesser. RISE erbjuder unik expertis och ett 130-tal test- och demonstrationsmiljöer för framtidssäkra teknologier, produkter och tjänster. Detta yttrande är utformat av medarbetare inom affärs- och innovationsområdet Materialomställning samt avdelningen Jordbruk och Livsmedel.

RISE är positiva till ambitionen bakom Miljömålsrådets tre förslag till regeringen inom programområde Styrmedel för hållbar konsumtion, men har synpunkter på förslagets utformning och genomförande. Se kommentarer kring varje enskilt förslag nedan.

Mer hållbara måltider i skolan

Konkret innebär förslaget att komplettera skollagens nuvarande krav på att skolmaten i grundskolan ska vara näringsriktig och kostnadsfri, så att krav också ställs på matens miljöpåverkan.

RISE ställer sig positiv till att se över gällande skollagar och att utvidga dessa till att även omfatta skolmåltiderna i förskola och gymnasieskola. Det är dock viktigt att kommunerna får tillräckligt med resurser för att kunna säkerställa att måltiderna motsvarar krav på att vara hälsosamma och miljömässigt hållbara. Kostnader för livsmedelsinköp fortsätter att öka, men kommunerna har inte fått ökade resurser i budgeten. Trots kreativt tänkande i de offentliga köken att lösa en allt svårare ekvation kan otillräckliga ekonomiska resurser leda till att kvaliteten blir sämre och att det även går ut över smak och måltidsupplevelsen. Detta kan i sin tur leda till att maten äts inte upp, matsvinn ökar och elever söker sig till andra alternativ (butiker, snabbmatsrestauranger, caféer osv) med ett utbud som ofta inte främjar hälsa.

Med anledning av detta vill vi också peka på att i konsekvensbedömningen i Miljömålsrådets rapport hänvisas det till de relativt låga livsmedelspriserna, som följaktligen nu inte stämmer. Med den senaste tidens snabba förändring av prisbilden ser vi påtagliga förändringar av konsumtionsmönstret. Fler elever väljer att äta i skolrestaurangerna samt att de äter mer av allt. Det blir än mer tydligt att det finns socioekonomiska skillnader speciellt i konsumtionen av hälsosamma livsmedel, exempelvis frukt och grönt.

Sammanfattningsvis ser vi positivt på förslagen att skollagen även omfattar krav på hållbarhet då detta ökar angelägenhetsgraden för måltidsverksamheterna att aktivt arbeta mot gemensamma mål. För att detta ska vara möjligt krävs dock resurser och att verksamheterna har stöd, metoder och verktyg att mäta och följa upp att målen nås.

Riktlinjer för mer hållbar mat i skattefinansierade miljöer för barn och ungdomar

Förslaget syftar till en minskad miljöpåverkan från barns och ungas livsmedelskonsumtion i miljöer och verksamheter som finansieras av skattemedel. Konkret innebär förslaget att Livsmedelsverket ges i uppdrag att: (1) Utfärda nationella riktlinjer för matutbud till barn och unga i offentligt finansierade miljöer med koppling till de tre dimensionerna av hållbarhet i Agenda 2030, (2) Genomföra en nationell informationssatsning för att främja spridning och användning av riktlinjerna. (3) Ta fram indikatorer och ett uppföljningsprogram för att följa livsmedelsutbudet i skattefinansierade miljöer.

Vi anser att en riktlinje är ett svagt styrmedel och att det kommer bli svårt att få följsamhet då verksamheter i de skattefinansierade miljöerna oftast bedrivs av privata företag. Utbudet följer efterfrågan och här behöver vi snarare försöka främja att kunder (barn och föräldrar) vill välja de hälsosamma och hållbara alternativen.

Att komma dithän är betydligt mera komplext än att det löses med nationella riktlinjer för hållbar mat., Barn och unga påverkas mycket av reklam och marknadsföring kring miljöer som idrotts- och nöjesarenor och där även snabbmatsrestauranger ofta etablerar sig. I så fall behöver även dessa påverkansfaktorer ses över för att nå avsedda effekter. Positivt är att många privata verksamheter idag arbetar aktivt med att säkerställa att de uppfyller krav för hållbarhet och miljö, men det är tyvärr inte lika tydligt för hälsosam mat.

Sammanfattningsvis ser vi positivt till att dessa miljöer uppmärksammas av Miljömålrådet, att något behöver göras för att främja mer hälsosam och hållbar mat, men att man behöver ta sig an utmaningarna utifrån från flera perspektiv och nyttja andra styrmedel än riktlinjer. Detta gäller framför allt hälsoaspekten.

Cirkulärt Lyft - Stöd till textil- och modeföretag för utveckling och omställning till mer hållbara produkter och affärsmodeller i en cirkulär ekonomi

Förslaget syftar till att minska textil- och modekonsumtionens miljöpåverkan genom att öka textil- och modeföretags kunskap inom hållbarhetsområdet, och att möjliggöra utveckling och omställning till mer hållbara produkter och affärsmodeller i en cirkulär ekonomi.

RISE ställer sig positiv till insatser som avser öka textil- och modebolagens kunskap. Vi är också positiva till att förslaget riktas till textil- och modeföretag med upp till 100 anställda, då små och medelstora företag av resursskäl ofta har begränsade möjligheter att delta i kunskapshöjande aktiviteter och att utveckla och testa nya produkter och affärsmodeller.

Vi anser att förslaget i sin nuvarande beskrivning är ett svagt styrmedel och att det kommer bli svårt att få följsamhet för att nå miljömålen, då innehållet i utbildningen inte är tillräckligt konkret formulerat samt inte täcker in den stora komplexitet som textilbranschen står inför.

Textilindustrin och modeföretagen står inför en omställning, och för att lyckas ställa om i hela värdekedjan krävs breda insatser, inte bara inom den textila tillverkningsprocessen (Bilaga 2:4, Figur 2) som beskrivs, utan även inom ekonomiska system och affärsmodeller, digitalisering och tjänstefiering, utveckling av fossilfria produktions- och tillverkningsprocesser, industriell symbios, kemi och substitutionslära, spårbarhetsteknik, styrmedel och lagstiftning, internationella beslutsprocesser, logistik, avfallshantering och utsläpp, samt mätbarhet (ekologisk, teknoekonomisk, samhällsekonomisk, social, cirkulär, flödes och toxisk) och metodik kring hållbarhetsmätning. Därutöver kommer social och kognitiv psykologi, valarkitektur, inramning, nudging och beteendedesign vara oerhört viktigt inte bara för att förstå konsumenters beslut, utan även beslutfattare inom näringslivet.

Den här komplexiteten och behovet av storskalig förändring i systemet, är en stor anledning till att omställning i praktiken är svår och på många håll fortfarande avvaktande. Att implementera anskaffad kunskap i nya produkter och affärsmodeller på ett långsiktigt hållbart och bärkraftigt sätt, kräver att produkten och affärsmodellen fungerar i ett större system. Det är därför av stor vikt att guida företagen rätt kring vad som idag är möjliga insatser för att ställa om, och vad som kan och bör göras på sikt utifrån kunskap och scenarioanalys.

Nationellt finns det experter och kunskap inom ovan områden, och det finns befintliga organisationer och initiativ med ambition att samla kunskapen för att öka omställningstakten (Omställningslyftet, Nordic Circular Hotspot, Cradlenet, Cireko, Circular Sweden, Delegationen för Cirkulär ekonomi, Circular Economy, Produktionslyftet, BioLyftet, mfl.).

Vi saknar en analys och relation mellan förslaget och andra kompetenslyft inom cirkulär ekonomi, såsom Omställningslyftet eller den av Västra Götalandsregionen stöttade regionala satsningen Textile Movement, som även innefattar en utbildningsinsats.

Del (1) Kunskaps- och utvecklingsstöd

Vi tror att bättre förutsättningar för att nå avsedd effekt kan skapa om omställningsstödet kanaliseras via det nationella initiativet Omställningslyftet. Det finns flera skäl för detta:

- Omställningslyftet är ett större nationellt initiativ för klimatomställning, med en stor mängd partners, med målet att bli ett nationellt forum för frågor gällande dimensioner mot hållbarhet och den gröna omställningen.
 - Att lägga ett cirkulärt lyft inom textil inom Omställningslyftet skulle öka tydligheten för näringsliv och offentlig sektor, och underlätta för dem att hitta rätt stöd.
 - Insatserna för textil skulle fortsatt kunna ledas och drivas genom den nationella plattformen Textile&Fashion 2030 utifrån det lösningsförslag som beskrivs i Bilaga 2:4, med redan utvecklade verktyg, kurser och modeller.
- Omställningslyftet riktar sig till samma målgrupp.
- Omställningslyftet har ambitionen att tillgängliggöra en bredare kunskapsbas med flera utbildande instanser inom olika relevanta områden (som tidigare nämnts) som relaterar till klimatomställning.
 - Det skulle möjliggöra att kunskapscheckarna både kan användas för specifika kunskapslyft inom den textila sektorn, men också till andra relevanta insatser och utbildningar som erbjuds via Omställningslyftet.
- Omställningslyftet möjliggör synergier och stöd mellan branscher, vilket gör att lärdom kan tas från varandra och förflyttning snabbare ske. Många omställningsfrågor är inte branschspecifika, och textil används i flera olika branscher.

Del (2) Ekonomiskt stöd

Vi instämmer i förslaget.

Sammanfattningsvis ser vi positivt på att ett kompetenslyft inom textil- och modebranschen uppmärksammas av Miljömålrådet, men vi anser att man behöver ta sig an utmaningarna utifrån ett bredare perspektiv, nyttja redan pågående initiativ för att inte göra det än mer svårnavigerat för näringslivet, samt erbjuda en bredare kunskapsbas för att lyckas få den effekt som önskas.